

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

ПРАВознавство

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 Політологія

ОДЕСА
ОНУ
2025

**УДК 34(076)
П685**

Укладач:

О. І. Донченко, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

С. В. Пілюк, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права та правосуддя;

О. В. Байло, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права.

*Рекомендовано вченою радою економіко-правового факультету
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 5 від 2 грудня 2024 р.*

П685 **Правознавство** [Електронний ресурс] : електрон. метод. рек. до практ. занять для здобув. першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 052 Політологія / уклад. О. І. Донченко. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. – 39 с. – 1,1 МБ.

У методичних рекомендаціях наведено основні положення до вивчення дисципліни «Правознавство» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Політологія» спеціальності 052. Основна мета вказівок – надати методичну допомогу здобувачам вищої освіти у підготовці та вивченні дисципліни на аудиторних заняттях та у процесі самостійній роботі.

УДК 34(076)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	7
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	26
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНИХ ЗАВДАНЬ	27
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ	31
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ	34

ВСТУП

Методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни «Правознавство» складені відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 052 «Політологія».

Мета дисципліни – оволодіння здобувачами спеціальності 052 «Політологія» системою теоретичних знань про державу і право; розуміння сутності державно-правових категорій з метою подальшого використання для об'єктивного аналізу сучасних державно-правових інститутів, що вимагається реаліями сучасного розвитку суспільства, об'єктивністю подальшого зміцнення правових основ державного і суспільного життя, суворого і неухильного дотримання чинного законодавства, розуміння своїх прав та обов'язків як члена демократичного суспільства, вироблення у майбутніх спеціалістів дбайливого ставлення до інтересів суспільства і держави, прав і свобод громадян.

Предмет навчальної дисципліни – теоретичні знання про основи держави і права, знання про основні галузі національного права України, їх особливості, основні інститути та критерії розмежування галузей права.

Завдання дисципліни:

- засвоєння теоретичних знань про державно-правові інститути; розуміння змісту державно-правових категорій;
- озброєння здобувачів знаннями основних правових положень, що стосуються їх професійної діяльності;
- визначення поняття, сутності і змісту держави, її функцій та форми; засвоєння теоретичних основ правової держави, громадянського суспільства, їх співвідношення та взаємозв'язку;
- визначення поняття права; поняття та структури правовідносин; поняття та складу правопорушення; визначення суб'єктів права, фізичних та юридичних осіб; форм власності;
- надання здобувачам академічних знань з правознавства задля кращого розуміння державно-правових процесів сучасності, вміння орієнтуватися в нормативних джерелах та подальшої ефективної професійної діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати: теорії походження держави; поняття та функції держави; складові форми держави; поняття, ознаки та співвідношення правової держави та громадянського суспільства; поняття права, правовідносин, правопорушення, законності та правопорядку; основні положення різних галузей права; систему

органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні; свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства;

вміти: працювати з першоджерелами та навчальною літературою; розрізняти держави за формами правління і територіального устрою, визначати політичний режим; застосовувати юридичну термінологію та інструментарій; орієнтуватись у реаліях сучасного політико-правового устрою держави; орієнтуватися в загальних теоретичних положеннях різних галузей права; знаходити відповіді на питання у відповідних законах і підзаконних актах, застосовувати знання в практичній діяльності; використовувати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства у професійній діяльності;

володіти: навичками чіткого оперування понятійно-категоріальним апаратом, методикою формулювання та обґрунтовування базових теоретичних положень різних галузей права;

практична складова: розробити презентацію результатів наукової роботи та публічний виступ відповідно до правил підготовки робіт даного виду з обраної теми в рамках державно-правових досліджень.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. Теорія держави і права

Вступ. Загальна характеристика правознавства як науки та навчальної дисципліни

Визначення правознавства як науки та навчальної дисципліни. Предмет вивчення правознавства. Об'єкти вивчення правознавства. Методологія правознавства як науки. Структура правознавства. Джерела вивчення правознавства. Важливість основ Правознавства в професійній та суспільній діяльності.

Тема 1. Основи загальної теорії держави

Влада та соціальні норми в первісному суспільстві. Виникнення держави. Основні теорії виникнення держави. Держава: поняття та основні ознаки. Функції держави. Форма держави, її елементи. Форма державного правління, її різновиди. Форма державного територіального устрою, її різновиди. Форма державного політичного режиму, її різновиди. Характеристика форми правління, державного устрою та політичного режиму України.

Тема 2. Основи загальної теорії права

Поняття та види соціальних норм. Право в суб'єктивному та об'єктивному сенсі. Функції права. Джерела (форми) права. Нормативно-правовий акт як основне джерело права в Україні. Закони та підзаконні акти. Система законодавства. Система права та правова система. Поняття та структура правовідносин. Юридичні факти. Поняття законності та правопорядку. Поняття, основні ознаки та склад правопорушення. Юридична відповідальність.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Окремі галузі законодавства

Тема 3. Основи конституційного права України

Джерела, інститути та норми конституційного права. Основні риси України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Республіканська форма державного правління як основа демократії в Україні. Основні риси правової держави. Державні символи України. Система органів державної влади в Україні. Конституційні права, свободи та обов'язки громадян України, гарантії прав та свобод, механізми їх реалізації; підстави виникнення та втрати громадянства України.

Тема 4. Основи цивільного та сімейного права України

Поняття цивільних правовідносин. Суб'єкти та об'єкти цивільного права. Громадяни як суб'єкти цивільного права. Поняття правоздатності та дієздатності. Поняття юридичної особи, ознаки і види. Власність, її форми в Україні. Цивільно-правові угоди: поняття, зміст, форма складання. Способи забезпечення виконання зобов'язань. Спадкування за законом і за заповітом. Джерела сімейного права. Поняття шлюбу, умови і порядок його укладення. Права та обов'язки подружжя. Порядок розірвання шлюбу та визначення його недійсним. Шлюбний контракт, порядок та умови укладання.

Тема 5. Основи адміністративного та кримінального права України

Джерела адміністративного права. Суб'єкти адміністративно-правових відносин. Поняття, ознаки та склад адміністративного правопорушення. Адміністративна відповідальність. Види адміністративних стягнень. Порядок накладення адміністративних стягнень.

Кримінальне право України як базова галузь права в системі права України. Злочин, його ознаки та склад. Кримінальна відповідальність, її форми. Види покарань в Україні. Обставини, які виключають злочинність діяння. Звільнення від кримінальної відповідальності. Звільнення від покарання та його відбування. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема: Основи загальної теорії держави

Питання для обговорення

1. Основні теорії виникнення держави
2. Поняття та ознаки держави
3. Функції держави
4. Форма держави. Поняття та структура
5. Форма державного правління
6. Форма державного територіального устрою
7. Форма державного політичного режиму

Опитування за питаннями теми.

Захист рефератів: доповідь та презентація.

Завдання для самостійної роботи

1. Поняття та ознаки правової держави
2. Поняття та ознаки громадянського суспільства

Теми для рефератів

1. Держави з тоталітарними і авторитарними режимами
2. Зв'язок правової держави і громадянського суспільства

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

При вивченні питань теми здобувачі мають звернути увагу, що різноманітність теорій походження держави та права пояснюється тим, що вони виникали в різний час і обумовлені тими життєвими умовами та обставинами, в яких перебували їхні автори. Тому існують теорії, які намагаються довести неможливість пізнання закономірностей виникнення держави та права, які вважають, що держава й право – явища вічні, властиві кожному суспільству. Отже, в науці існують такі теорії: теологічна, патріархальна, договірна (теорія суспільного договору), теорія насильства, психологічна теорія, органічна, історико-матеріалістична теорія (марксистсько-ленінська). Слід розкрити зміст кожної теорії та вказати на переваги і недоліки кожної з них.

Здобувачам слід звернути увагу, що держава – це владно-політична організація суспільства, що володіє державним суверенітетом, спеціальним апаратом державного управління та примусу й установлює правовий порядок на певній території. Держава відрізняється від інших організацій, що входять в політичну систему суспільства, і тому слід звернути увагу на наступні ознаки: територія, наявність апарату управління, що здійснює публічну владу, державна казна, єдина система законодавства, всеохоплюючий характер актів держави, а також державний суверенітет. Це – основні ознаки держави, та їх перелік звісно не є вичерпаним. Деякі автори виділяють ще деякі додаткові ознаки держави: наявність державної мови, державної символіки, столиці держави тощо. Здобувачам слід розкрити зміст кожної ознаки та надати визначення суверенітету, під яким прийнято розуміти властиве державі верховенство влади на своїй території та незалежність у міжнародних відносинах.

Звертаємо увагу здобувачів, що функції держави – це основні напрямки її діяльності, в яких виражається й конкретизуються її сутність і соціальне призначення.

У науці запропоновано чимало підстав для їх класифікації. До основних критеріїв можна віднести такі: за тривалістю дії функції держави поділяють на постійні та тимчасові; за значимістю для діяльності державного механізму функції держави можна поділити на основні (головні) та другорядні (похідні, допоміжні); за формами діяльності, що ґрунтуються на засаді розподілу влади, функції держави можна поділити на законотворчі, управлінські та судові (правоохоронні). Варто здобувачам зауважити, що загальноприйнятою є класифікація функцій держави за сферами діяльності на внутрішні та зовнішні. Внутрішні функції характеризують основні напрями діяльності, мету й завдання держави всередині країни, а зовнішні розкривають специфіку його інтересів, спрямованість його діяльності в міждержавних відносинах, у міжнародному спілкуванні. Внутрішні та зовнішні функції держави взаємопов'язані між собою, діють у певній єдності, доповнюючи одна одну. При вивченні даного питання здобувачам слід розкрити зміст і навести приклади реалізації кожної функції.

Звертаємо увагу здобувачів, що форма держави – це особливості внутрішньої організації держави, порядок утворення й структура органів державної влади, специфіка їх територіальної відособленості, характер взаємин один із одним і населенням, а також ті методи, які використовуються для здійснення управлінської діяльності. Форма держави показує особливості устрою та функціонування держави й має триєдину структуру: форму правління; форму державного устрою; політичний режим. При вивченні даного

питання здобувачам слід звернути увагу на характеристики кожної складової форми держави, навести приклади країн з різними формами правління, формами устрою і політичного режиму, простежити можливий зв'язок складових елементів форми держави між собою, а також визначити за характерними ознаками і вимогами якою є держава Україна за формою правління та устрою.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Основні джерела

1. Герц А. А., Кравчук С. Й. Правознавство : навч. посіб. Хмельницький : ХУУП, 2017. 277 с. URL: <http://elar.khmnpu.edu.ua/handle/123456789/5688>
2. Гапотій В. Д., Слишик О. Основи права / 2-ге вид. із змінами та доп. — Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 882 с.
URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4592/1/%D0%B2%D1%81%D1%8F%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20-%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%281%29.pdf>
3. Гринь О. Д., Донченко О. І. Правознавство : навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2016. 206 с.
URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9361/1/donchenko_posib.pdf
4. Основи права України: навчальний посібник / За редакцією М. Я. Ващишин / М. Ващишин, Н. Отчак, М. Теличко, С. Холявка. — Львів: Галицька спілка видавців, 2016. 228 с.
URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/24294/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90.pdf>
5. Правознавство: Підручник для студентів ВНЗ / Кол. авторів. Черкаси, 2019. 686 с. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/1977/1/pravozn21.04.pdf> \

Додаткові джерела

1. Теорія держави та права: навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
URL:https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Основи загальної теорії права

Питання для обговорення

1. Поняття та види соціальних норм
2. Право як соціальне явище: поняття та особливості
3. Функції права
4. Джерела (форми) права. Система законодавства
5. Система права, галузі права, їхня характеристика
6. Правовідносини, їх визначення та структура
7. Поняття та склад правопорушення
8. Поняття та види юридичної відповідальності

Опитування за питаннями теми.

Захист рефератів: доповідь та презентація.

Завдання для самостійної роботи

1. Поняття правомірної поведінки
2. Поняття законності та правопорядку

Теми для рефератів

1. Зв'язок норм моралі і норм права
2. Законність і правопорядок

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

При підготовці до практичного заняття здобувачам слід роз'яснити, що цивілізація виробила безліч різних норм і правил, якими люди керуються в своїй повсякденній життєдіяльності. Серед них – моральні, правові, політичні, естетичні, корпоративні, релігійні, звичаї, традиції, ділові звичаї, обряди, ритуали, вимоги етикету, коректності, пристойності тощо.

Звертаємо увагу здобувачів, що норми – це певні стандарти, зразки, еталони, моделі поведінки учасників соціальних відносин. Без них неможливий

ніякий людський гуртожиток, тим більше функціонування таких складних утворень як держава та суспільство.

Залежно від предмета регулювання, всі норми діляться на соціальні – регулюють взаємовідносини людей у суспільстві та вказують межі належної та можливої поведінки; і технічні – регулюють відносини між людьми та зовнішнім світом, природою та технікою.

Здобувачам варто звернути увагу, що соціальних норм, які існують в суспільстві, дуже багато, й для зручності їх поділяють на такі види: звичаї, традиції, релігійні, правові, корпоративні, моральні. Здобувачі мають надати характеристику кожному виду соціальних норм, особливо приділяючи увагу нормам права. Здобувачам слід підкреслити взаємозв'язок і взаємодію існуючих в суспільстві релігійних, правових і моральних норм.

Звертаємо увагу здобувачів, що в юридичній науці прийнято розглядати право в двох сенсах – об'єктивному та суб'єктивному. Право в об'єктивному сенсі – це система загальнообов'язкових, формально визначених правил поведінки, встановлених державою, спрямованих на регулювання суспільних відносин, і їх виконання забезпечується примусом держави. Тобто, це сукупність загальнообов'язкових правил поведінки, виражених у системі юридичних норм, що містяться в конституції, законах і підзаконних нормативних актах держави.

Право в суб'єктивному сенсі – це міра можливої поведінки особи, яка передбачена чинним законодавством. Тобто, це закріплена в нормах права можливість певної поведінки особистості. При вивченні цього питання здобувачі мають розкрити ознаки права, пояснити кожен з них, а також звернути увагу на визначення права і обов'язку та їх взаємозв'язок.

Здобувачам варто звернути увагу, що функції права – це основні напрямки впливу права на суспільні відносини і визначаються вони призначенням права в житті суспільства та спрямовані на здійснення завдань, що стоять перед державою та її правовою системою на даному етапі розвитку суспільства.

Виділяють дві групи функцій права: загальносоціальні та юридичні, зміст яких здобувачам слід розкрити і пояснити.

Здобувачам варто звернути увагу, що джерела права (форма права) – це вихідні від держави або офіційно визнані державою документальні форми вираження та закріплення норм права. Розглядаючи це питання, здобувачі мають звернути увагу на основний вид джерел права в Україні – нормативно-правовий акт, який являє собою офіційний акт компетентних органів, що містить норми права, які забезпечуються державою. За своєю юридичною

силою нормативно-правові акти поділяються на закони і підзаконні акти, ознаки яких необхідно розуміти.

Звертаємо увагу здобувачів, що правові відносини – це відносини між людьми, врегульовані нормами права, в яких сторони реалізують гарантовані державою суб'єктивні права та юридичні обов'язки. Елементами правових відносин є суб'єкт, об'єкт і зміст правовідносин. Здобувачі мають розкрити зміст кожної складової, а також дати визначення фізичним і юридичним особам.

Здобувачам варто звернути увагу, що правопорушення – це винне, протиправне діяння (дія або бездіяльність) особи, що заподіює шкоду суспільству, державі або окремим особам. Слід звернути увагу на ознаки протиправної поведінки та склад правопорушення (суб'єкт правопорушення, об'єкт правопорушення, суб'єктивна сторона правопорушення, об'єктивна сторона правопорушення).

При вивченні питання щодо юридичної відповідальності, здобувачам слід розкрити поняття юридичної відповідальності та її види (кримінальна, адміністративна тощо).

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Основні джерела

1. Герц А. А., Кравчук С. Й. Правознавство : навч. посіб. Хмельницький : ХУУП, 2017. 277 с. URL: <http://elar.khmnpu.edu.ua/handle/123456789/5688>
2. Гапотій В. Д., Слишик О. Основи права/ 2-ге вид. із змінами та доп. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 882 с.
URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4592/1/%D0%B2%D1%81%D1%8F%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20-%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%281%29.pdf>
3. Гринь О. Д., Донченко О. І. Правознавство : навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2016. 206 с.
URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9361/1/donchenko_posib.pdf

4. Основи права України: навчальний посібник / За редакцією М. Я. Ващишин / М. Ващишин, Н. Отчак, М. Теличко, С. Холявка. – Львів: Галицька спілка видавців, 2016. 228 с.
URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/24294/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90.pdf>
5. Правознавство: Підручник для студентів ВНЗ / Кол. авторів. Черкаси, 2019. 686 с. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/1977/1/pravozn21.04.pdf> \

Додаткові джерела

1. Теорія держави та права: навч.посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf
2. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3293/1/%d0%a2%d0%b5%d0%be%d1%80%d0%94%d0%b5%d1%80%d0%b6%d0%9f%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%b0-13-07-20.pdf>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Письмова контрольна робота за змістовим модулем 1 – здійснюється на практичному занятті, включає два теоретичних питання з вивчених тем та виконується письмово.

Питання для підготовки до письмової контрольної роботи 1

1. Поняття держави
2. Теорії походження держави
3. Функції держави
4. Форма держави
5. Визначення правової держави
6. Визначення громадянського суспільства
7. Поняття права
8. Визначення правовідносин
9. Визначення юридичної відповідальності
10. Склад правопорушення
11. Ознаки правопорушення

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема: Основи конституційного права України

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика та зміст Конституції України
2. Права, свободи та обов'язки людини та громадянина
3. Система органів державної влади в Україні
4. Органи місцевого самоврядування
5. Підстави виникнення та втрати громадянства України

Опитування за питаннями теми.

Захист рефератів: доповідь та презентація.

Завдання для самостійної роботи

1. Гарантії прав та свобод
2. Система правоохоронних органів України

Теми для рефератів

1. Конституція України – основний закон держави
2. Правоохоронні органи в Україні
3. Місьцеве самоврядування за Конституцією України

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

При вивченні питань теми здобувачі мають звернути увагу, що Конституційне право України – це самостійна галузь права, яка є системою правових норм, що регулюють основи конституційного ладу, основи правового стану особи та громадянина в державі, територіальний устрій держави, а також організацію діяльності та систему органів державної влади та місцевого самоврядування. Конституція – особливий акт в системі джерел конституційного права, який започатковує підвалини, основи конституційного ладу. Передусім варто розібратися в структурі Конституції, звернувши увагу на зміст преамбули (вступ); основної частини (основний зміст); заключних і перехідних положень.

Розглядаючи основи правового (конституційного) статусу людини та громадянина, здобувачам необхідно звернути увагу переважно на конституційні принципи правового статусу людини та громадянина; громадянство; основні права, свободи та обов'язки людини та громадянина та

гарантії їх реалізації. Права, свободи та обов'язки людини й громадянина, передбачені розділом II Конституції України, на що слід звернути увагу.

При вивченні питання щодо органів державної влади в Україні та органів місцевого самоврядування, здобувачам слід звернути увагу на статтю 6 Конституції, де визначено, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу (Верховна Рада України), виконавчу (Кабінет Міністрів України) та судову (здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції). Президент України не відноситься до жодної гілки влади, він є главою держави й виступає від її імені.

Звертаємо увагу здобувачів, що Верховна Рада України – орган законодавчої влади в Україні, який складається з чотирьох п'ятдесяти народних депутатів України, котрі обираються на основі загального, рівного та прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Здобувачі мають звернути увагу, що Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади відповідальний перед Президентом України та Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України. Склад Кабінету Міністрів України: Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністри, міністри.

Судова влада в Україні представлена Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні та вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України й дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Звертаємо увагу здобувачів, що Президент України – це глава держави, гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, а також виступає від імені держави та користується правом недоторканності на час виконання повноважень.

Здобувачі за допомогою Конституції мають розкрити статус, повноваження, порядок обрання або призначення цих органів і інститутів влади.

Звертаємо увагу здобувачів, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України. Органами місцевого самоврядування є сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи. Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст, є районні та обласні ради. В

цьому питанні також бажано використовувати Конституцію та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Стосовно питання громадянства, здобувачам слід звернути увагу, що у Конституції України міститься тільки одна норма, якою визначено, що в Україні існує єдине громадянство, а от правовий зміст громадянства, підстави та порядок його набуття та припинення, повноваження органів державної влади, що беруть участь у вирішенні питань громадянства України, порядок оскарження рішень із питань громадянства, дій чи бездіяльності органів державної влади, їх посадових і службових осіб визначені Законом України «Про громадянство України», яким варто скористатися при вивченні даного питання.

Джерела, рекомендовані до заняття

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
4. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
5. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
6. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>

Основні джерела

1. Герц А. А., Кравчук С. Й. Правознавство : навч. посіб. Хмельницький : ХУУП, 2017. 277 с.
URL: <http://elar.khmnpu.edu.ua/handle/123456789/5688>
2. Гапотій В. Д., Слишик О. Основи права/ 2-ге вид. із змінами та доп. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 882 с.
URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4592/1/%D0%B2%D1%81%D1%8F%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%8>

[1%D1%82%D0%B2%D0%BE%20-%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%281%29.pdf](#)

3. Гринь О.Д., Донченко О.І. Правознавство : навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2016. 206 с.
URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9361/1/donchenko_posib.pdf
4. Основи права України: навчальний посібник / За редакцією М. Я. Ващишин / М. Ващишин, Н. Отчак, М. Теличко, С. Холявка. – Львів: Галицька спілка видавців, 2016. – 228 с.
URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/24294/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90.pdf>
5. Правознавство: Підручник для студентів ВНЗ / Кол. авторів. Черкаси, 2019. 686 с. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/1977/1/pravozn21.04.pdf>

Додаткові джерела

1. Конституційне право : підручник / за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2019. 484 с.
URL: http://fpk.in.ua/images/biblioteka/2FMB_Pravo/Konstytutsiine-pravo_pidruchnyk_KhNUVS_2019.pdf
2. Конституційне право України : Підручник. 11-е видання: (присвячене 30-ій річниці заснування юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет») перероблене та доповнене. Ужгород: РІК-У. 2023. 536 с.
URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/51772/1/%D0%9A%D0%9F%D0%A3_2023_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA.pdf

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема: Основи цивільного права та сімейного права України

Питання для обговорення

1. Предмет та джерела цивільного права
2. Поняття цивільних правовідносин. Суб'єкти та об'єкти цивільного права
3. Поняття правоздатності та дієздатності, види дієздатності
4. Поняття юридичної особи, ознаки і види
5. Цивільно-правові угоди: поняття, зміст, форма складання

6. Спадкування за законом і за заповітом
7. Предмет та джерела сімейного права
8. Поняття шлюбу, умови і порядок його укладення
9. Порядок розірвання шлюбу та визначення його недійсним

Опитування за питаннями теми.

Захист рефератів: доповідь та презентація.

Завдання для самостійної роботи

1. Утворення та припинення юридичної особи
2. Шлюбний контракт

Теми для рефератів

1. Право власності в Україні
2. Шлюбний контракт

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Здобувачам слід звернути увагу, що цивільне право України – це галузь національного права, яка регулює майнові та особисті немайнові відносини, що виникають між фізичними, юридичними особами та державою в цілому. Майнові відносини пов'язані з належністю, набуттям, володінням, користуванням і розпорядженням майном (речі, рухоме та нерухоме майно). Особисті немайнові відносини індивідуалізують особу, оскільки виникають завдяки здійсненню нею своїх особистих прав і свобод (право особи на життя, здоров'я, честь, гідність, ім'я та авторство).

При підготовці до питання щодо суб'єктів цивільного права, звертаємо увагу здобувачів, що фізична особа – це людина як учасник цивільних відносин, тобто це конкретна людина, котра володіє рядом ознак, за якими її можна ідентифікувати, та знаходиться в певних правових відносинах із державою. Для її визначення (ідентифікації) використовуються, окрім зовнішніх даних, такі характеристики: прізвище, ім'я, по батькові, свідоцтво про народження, громадянський паспорт, ПІН платника податків, місце проживання і т. ін. Але щоб брати участь у цивільних правовідносинах, фізична особа повинна бути наділена цивільною правосуб'єктністю, яка складається із правоздатності та дієздатності. Здобувачі мають розкрити кожний вид дієздатності та наводити приклади.

Звертаємо увагу здобувачів, що суб'єктом цивільних правовідносин може бути не лише фізична особа, а й юридична особа, тобто організація, створена та

zareestrovana u vstanovlenomu zakonom porjadku, odnak dla toho, shob pevna organizacija buła viznana yuridichnoju osoboju, vona povinna mati pevni oznaki, yakі za dopomogou Cıvільного кодексу слід пояснити і розкрити.

При вивченні питання про спадкування здобувачам слід звернутися до Книги шостої Цивільного кодексу України, яка присвячена цим питанням і де визначено, що спадкуванням є перехід прав і обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Спадкування здійснюється за заповітом або за законом.

Звертаємо увагу здобувачів, що сімейне право – це сукупність правових норм, які регулюють особисті немайнові та майнові відносини людей, і виникають на основі шлюбу, сім'ї, спорідненості, всиновлення, прийняття дітей на виховання.

Також звертаємо увагу здобувачів, що сімейні відносини виникають лише між громадянами на підставі конкретних юридичних фактів. Юридичні ж особи взагалі не є суб'єктами сімейного права. Ці відносини регулюються спеціальними нормативно-правовими актами, основним з яких є Сімейний кодекс України. Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, zareestrovаний в органі державної реєстрації актів цивільного стану, а проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення в них прав і обов'язків подружжя. Слід звернути увагу здобувачів на ознаки шлюбу – це добровільність, тобто наявність добровільної згоди обох з подружжя; досягнення шлюбного віку жінкою та чоловіком, котрі вступають у шлюб; реєстрація шлюбу в установленому законом порядку органом; спрямованість на утворення особистого сімейного союзу чоловіка та жінки.

При підготовці до даного питання здобувачам слід ознайомитися з Сімейним кодексом, знайти відповідні статті щодо умов вступу в шлюб (взаємна вільна згода жінки та чоловіка на укладення шлюбу; досягнення особами, котрі бажають вступити в шлюб, на день реєстрації шлюбного віку – 18 років), а також перешкод для укладення шлюбу (перебування в іншому шлюбі, наявність між особами, що бажають одружитися, родинних зв'язків прямої лінії споріднення, недієздатність осіб або особи, які бажають укласти шлюб).

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III).
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III).
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
5. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

Основні джерела

1. Герц А. А., Кравчук С. Й. Правознавство : навч. посіб. Хмельницький : ХУУП, 2017. 277 с.
URL: <http://elar.khmnpu.edu.ua/handle/123456789/5688>
2. Гапотій В. Д., Слишик О. Основи права / 2-ге вид. із змінами та доп. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 882 с.
URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4592/1/%D0%B2%D1%81%D1%8F%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20-%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%281%29.pdf>
3. Гринь О.Д., Донченко О.І. Правознавство : навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2016. 206 с.
URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9361/1/donchenko_posib.pdf
4. Основи права України: навчальний посібник / За редакцією М. Я. Ващишин / М. Ващишин, Н. Отчак, М. Теличко, С. Холявка. Львів: Галицька спілка видавців, 2016. – 228 с.
URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/24294/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90.pdf>
5. Правознавство: Підручник для студентів ВНЗ / Кол. авторів. Черкаси, 2019. 686 с. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/1977/1/pravozn21.04.pdf>

Додаткові джерела

1. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.
URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>

2. Кіріяк О. В., Пацурківський Ю. П., Гудима-Підвербецька М. М. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1101/1/Civil%27ne_Pravo.pdf
3. Цивільне право (особлива частина) : навч. посібник / за заг. ред. : Н. М. Процьків, В. М. Никифорака. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
URL: <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/788/1/21%20%d0%a6%d0%b8%d0%b2%20%d0%bf%d1%80%20%d0%be%d1%81.%d1%87.%20.pdf>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема: Основи адміністративного та кримінального права України

Питання для обговорення

1. Предмет та джерела адміністративного права
2. Поняття, ознаки та склад адміністративного правопорушення
3. Адміністративна відповідальність
4. Види адміністративних стягнень та порядок накладення адміністративних стягнень
5. Кримінальне право України як галузь права
6. Злочин, його ознаки та склад
7. Кримінальна відповідальність, її форми. Види покарань в Україні

Опитування за питаннями теми.

Захист рефератів: доповідь та презентація.

Завдання для самостійної роботи

1. Стадії скоєння злочину
2. Співучасть у скоєнні злочину, її види

Теми для рефератів

1. Обставини, які виключають злочинність діяння
2. Звільнення від кримінальної відповідальності

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

При вивченні питань теми здобувачам слід звернути увагу, що адміністративне право належить до фундаментальних галузей права і є важливою ланкою в системі національного права України. Воно є правом державного управління, що передбачає владний вплив держави, в особі державних органів і посадових осіб, на різноманітні суспільні відносини. Адміністративне право як складова частина правової системи держави характеризується насамперед тим, що воно виступає регулятором особливої категорії суспільних відносин, а саме: відносин, які складаються в сфері державного управління. Сам термін «адміністративне» в перекладі з латинської означає «управління». Тому словосполучення «адміністративне право» цілком закономірно можна трактувати як «управлінське право». Термін «управління» в буквальному розумінні означає діяльність із керівництва чимось. Суб'єктами адміністративно-правових відносин можуть бути органи державної адміністрації, виконавчі органи місцевих рад, державні службовці, установи, організації, підприємства всіх форм власності, громадяни України, іноземці та особи без громадянства.

При підготовці до питань стосовно поняття, ознак та складу адміністративного правопорушення здобувачам слід ознайомитися з Кодексом про адміністративні правопорушення України. Зокрема, Статтею 9 даного кодексу визначено, що адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права та свободи громадян, на встановлений порядок управління й за яку законом передбачена адміністративна відповідальність. Здобувачам необхідно розкрити ознаки адміністративного правопорушення, а також його склад (суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона). Стосовно видів адміністративних стягнень звертаємо увагу здобувачів на попередження (вноситься органом адміністративної юрисдикції в письмовій формі); штраф (це грошове стягнення, що накладається на громадян, посадових і юридичних осіб за адміністративні правопорушення); штрафні бали (це стягнення, що накладається на громадян за правопорушення в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі).

Звертаємо увагу здобувачів, що кримінальне право як галузь права забезпечує можливість кожного з нас вільно та без страху жити, працювати, володіти та користуватися конституційними правами й свободами, реалізовувати себе в різних сферах суспільного життя, забороняючи решті членів суспільства шкодити й руйнувати ці можливості.

Здобувачам необхідно звернути увагу, що кримінальне право як галузь права – це сукупність кримінально-правових норм, які визначають злочинність і караність діяння, тобто встановлює, які порушення закону визнаються злочинами; які види покарання призначаються за їх вчинення; що є підставою кримінальної відповідальності; умови, підстави та порядок призначення покарання; умови, підстави та порядок звільнення від покарання.

Звертаємо увагу здобувачів, що предметом кримінального права є відносини, що виникають у результаті вчинення злочину та застосування відповідного покарання за його вчинення, а метод реалізації кримінальних приписів є специфічним, притаманним лише цій галузі права – це покарання особи за порушення кримінально-правової заборони. Головним джерелом кримінального права є Кримінальний кодекс. Зокрема, у статті 11 КК України зазначено, що злочином є передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. З цього визначення випливає, що визнання того чи іншого суспільно небезпечного діяння злочином є виключним правом законодавця й у чинному законодавстві міститься вичерпний перелік тих суспільно небезпечних діянь, які в даний момент визначені як злочинні. Це приклад реалізації принципу «немає злочину без вказівки на те в кримінальному законі». Відступ від цієї вимоги може привести на практиці до серйозних порушень законності й обмеження прав громадян. При підготовці до останніх питань здобувачам варто опрацювати Кримінальний кодекс України.

Джерела, рекомендовані до заняття

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III).
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
7. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

Основні джерела

1. Герц А. А., Кравчук С. Й. Правознавство : навч. посіб. Хмельницький : ХУУП, 2017. 277 с. URL: <http://elar.khmnpu.edu.ua/handle/123456789/5688>
2. Гапотій В. Д., Слишик О. Основи права/ 2-ге вид. із змінами та доп. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 882 с.
URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4592/1/%D0%B2%D1%81%D1%8F%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%D0%281%29.pdf>
3. Гринь О. Д., Донченко О. І. Правознавство : навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2016. 206 с.
URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9361/1/donchenko_p_osib.pdf
4. Основи права України: навчальний посібник / За редакцією М. Я. Ващишин / М. Ващишин, Н. Отчак, М. Теличко, С. Холявка. – Львів: Галицька спілка видавців, 2016. 228 с.
URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/24294/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%9E%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90.pdf>
5. Правознавство: Підручник для студентів ВНЗ/ Кол. авторів. Черкаси, 2019. 686 с. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/1977/1/pravozn21.04.pdf>

Додаткові джерела

1. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник / За заг. ред. Р. С. Мельника. К.: Ваіте, 2014. 376 с.
URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/c/358156.pdf>
2. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19688/1/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D0%BE->

[%D0%90%D0%94%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%95-%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E-%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%908-ilovepdf-compressed-1%20%281%29.pdf](#)

3. Кримінальне право України: Загальна частина: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів, докторантів, наук.-пед. працівників юрид. фак.закл. вищ. освіти. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Львів, 2019. 666 с.
URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2744>
4. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П., Бабій А. Ю. Чернівці, 2022. 319 с.
URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/18921/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.%20%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B0%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Письмова контрольна робота за змістовим модулем 2 – здійснюється на практичному занятті, включає два теоретичних питання з вивчених тем та виконується письмово.

Питання для підготовки до письмової контрольної роботи 2

1. Поняття конституційного права
2. Зміст Конституції України
3. Система органів влади в Україні
4. Поняття цивільного права
5. Суб'єкти та об'єкти цивільного права
6. Поняття сімейного права
7. Поняття адміністративного права
8. Адміністративна відповідальність
9. Поняття кримінального права
10. Кримінальна відповідальність

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Основні теорії виникнення держави
2. Поняття та ознаки держави
3. Функції держави
4. Форма держави. Поняття та структура
5. Форма державного правління
6. Форма державного територіального устрою
7. Форма державного політичного режиму
8. Особливості елементів форми держави в Україні
9. Зміст основних сучасних концепцій держави
10. Особливості виконання функцій держави у воєнний час
11. Концепція правової держави
12. Концепція соціальної держави
13. Співвідношення правової держави і громадянського суспільства
14. Поняття та види соціальних норм
15. Право як соціальне явище: поняття та особливості
16. Суб'єктивне і об'єктивне право
17. Поняття, ознаки і сутність об'єктивного права
18. Принципи і функції об'єктивного права
19. Функції права
20. Джерела (форми) права. Система законодавства
21. Система права, галузі права, їхня характеристика
22. Правовідносини, їх визначення та структура
23. Поняття та склад правопорушення
24. Поняття та види юридичної відповідальності
25. Загальна характеристика та зміст Конституції України
26. Права, свободи та обов'язки людини та громадянина
27. Система органів державної влади в Україні
28. Органи місцевого самоврядування
29. Підстави виникнення та втрати громадянства України
30. Держава як суб'єкт правовідносин
31. Предмет та джерела цивільного права
32. Поняття цивільних правовідносин. Суб'єкти та об'єкти цивільного права
33. Поняття правоздатності та дієздатності, види дієздатності
34. Поняття юридичної особи, ознаки і види
35. Цивільно-правові угоди: поняття, зміст, форма складання
36. Спадкування за законом і за заповітом

37. Предмет та джерела сімейного права
38. Поняття шлюбу, умови і порядок його укладення
39. Порядок розірвання шлюбу та визначення його недійсним
40. Шлюбний контракт
41. Предмет та джерела адміністративного права
42. Поняття, ознаки та склад адміністративного правопорушення
43. Адміністративна відповідальність
44. Види адміністративних стягнень
45. Порядок накладення адміністративних стягнень
46. Кримінальне право України як галузь права
47. Злочин, його ознаки та склад
48. Кримінальна відповідальність, її форми. Види покарань в Україні
49. Стадії скоєння злочину
50. Співучасть у скоєнні злочину, її види

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНИХ ЗАВДАНЬ

Здобувачам слід звернути увагу, що теми лекцій не співпадають з темами практичних занять, зокрема, в першому модулі на першому лекційному занятті розглядається питання щодо предмета Правознавства як науки та навчальної дисципліни, ролі цієї дисципліни для здобувачів даної спеціальності, а на практичне заняття це питання не винесено.

На теми 2, 3 виділено по дві лекції, а практичних по цим темам – тільки по одному заняттю. Це пояснюється тим, що теоретичні питання щодо основ теорії права та конституційного права вимагає більше часу лектора для пояснення складного феномену права, специфіки такої галузі як конституційне право, особливостей правового регулювання і джерельної бази, наведення прикладів саме на лекційному занятті.

До кожного практичного заняття здобувачам пропонуються питання для самостійної роботи, метою якої є поглиблення та уточнення знань, набутих на лекціях, детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та якісна підготовка до практичних занять.

Основною формою проведення навчальних занять у вищому навчальному закладі є лекція, яка призначена для засвоєння теоретичного матеріалу. На лекціях в концентрованому вигляді викладаються основні теоретичні

положення та найбільш складні питання програми навчальної дисципліни. На цьому етапі здобувачі набувають фундаментальних і систематизованих знань.

Наступною формою навчального заняття є практичне заняття, на якому здобувачі детально розглядають окремі теоретичні положення навчальної дисципліни відповідно до сформульованого плану, обговорюють проблемні питання, висловлюють власну думку з того чи іншого питання тощо.

Практичне заняття – це групове заняття під керівництвом викладача і провадиться після прочитаної лекції та самостійної підготовки.

Самостійна підготовка є творчим процесом здобувачів. Передусім самостійна робота передбачає ознайомлення з навчальною та науковою літературою, вивчення різних думок і поглядів дослідників щодо відповідного питання, та є необхідним етапом в підготовці до практичного заняття. Виконання здобувачем самостійної роботи, самостійне вивчення конкретного питання стимулює його творчі здібності та дозволяє повністю розкрити його потенціал до самостійної роботи. Перелік початкової та наукової літератури міститься в кінці даних методичних рекомендацій.

Крім того, до самостійної роботи також відноситься підготовка рефератів на практичному занятті.

Методичні рекомендації до написання реферату

Реферат – аналітичний огляд джерел інформації. Причому даний огляд повинен бути продуктивного типу, тобто містити творче осмислення реферованих джерел. Реферат широко застосовується в навчальному процесі як спосіб оцінювання не тільки знань здобувача, а ще і його вміння опрацьовувати та аналізувати джерела інформації. Виконання здобувачем реферативних робіт стимулює творчі здібності та дозволяє повністю розкрити його потенціал до самостійної роботи.

Вимоги до написання реферату:

- здобувач самостійно обирає серед запропонованих викладачем тем рефератів, які містяться після плану кожного практичного заняття;
- реферат має бути написаний українською мовою;
- реферат повинен містити глибоке наукове дослідження, грамотно написаний та акуратно оформлений (вирівнювання по ширині, без переносів);
- текстовий редактор – *Microsoft Word*, формат сторінки А4 (297х210 мм), орієнтація – книжкова, поля – 20 мм; гарнітура – *Times NewRoman*, кегель – 14, міжрядковий інтервал – 1, стиль – *Normal*;
- наступний рядок – текст з абзацним відступом 1,25 см;

- обсяг повинен бути таким, щоб повністю розкрити суть тематики та містити всі необхідні структурні елементи. Рекомендовано не менше 10 та не більше 20 сторінок;
- посилання на літературу подається у тексті статті обов'язково у квадратних дужках, двома цифрами, де перше число означає порядковий номер у списку використаних джерел, друге – номер сторінки цитованої роботи. Наприклад: [2, с. 34];
- список використаних джерел під назвою «**Список використаної літератури**» (жирний шрифт, курсив, вирівнювання по центру, кегель 14) розміщується наприкінці тексту і повинен оформлятися відповідно до **ДСТУ 8302:2015** «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання».
- література надається гарнітурою – *Times NewRoman*, кеглем – 12, міжрядковий інтервал – 1, стиль – *Normal*;
- зазначення видавництва та загальної кількості сторінок для друкованих видань є обов'язковим;
- захист реферату проходить на практичному занятті. Час виступу 5-7 хвилин. Перевіряється володіння матеріалом, викладеним в рефераті, та загальне розуміння за тематикою реферату. Оцінювання захисту проводиться згідно з наведеною нижче методикою оцінювання;
- у разі, якщо заняття відбувається в он-лайн форматі, можливо підготувати презентацію з даної теми;
- роздруковану роботу здобувач здає викладачеві, а у разі он-лайн навчання пересилає на електронну пошту викладача: donchenko@onu.edu.ua

Зразок титульного аркуша

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА**

Кафедра цивільно-правових дисциплін та міжнародного права

Реферат
з Правознавства

тема

Прізвище здобувача

Одесса, 2025

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за різними видами роботи

Вид роботи	Кількість балів
Поточний контроль:	
– Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	від 0 до 5
– Виконання рефератів за однією із запропонованих тем: доповідь та демонстрація презентації; виконання завдання до теми	від 0 до 5
Періодичний контроль:	
– Письмова контрольна робота за змістовим модулем у формі	Від 0 до 25

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	0 балів	Здобувач не є присутнім на практичному занятті
	1 бал	Здобувач є присутнім на практичному занятті, але не бере участь у практичному занятті, є лише спостерігачем; ніколи не виступає і не задає питання, незацікавлений у вивченні матеріалу; дає неправильні відповіді на запитання, показує незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел
	2 бали	Здобувач іноді бере участь в практичному занятті; частково виступає; допускає помилки під час відповідей на запитання; показує пасивну роботу на практичних заняттях; показує фрагментарні знання понятійного апарату і літературних джерел; показує невміння публічно представляти матеріал
	3 бали	Здобувач бере участь в практичному занятті; відповідає на поставлені питання; виступає і задає питання; допускає помилки під час відповідей на запитання; показує фрагментарні знання літературних джерел; показує невміння аналізувати і порівнювати типи праворозуміння
	4 бали	Здобувач бере активну участь в практичному занятті; виступає, задає питання, доповнює попередні виступи; використовує порівняльний аналіз попередніх тем; показує глибокі знання понятійного апарату і літературних джерел; здатний самостійно аналізувати факти, явища і процеси правової реальності в їх діалектичному взаємозв'язку та з урахуванням змін, що відбуваються у світі й країні; критично оцінювати правову дійсність, соціальні процеси, політичні, економічні, екологічні, культурні, соціально-психологічні явища й події

	5 балів	Здобувач бере активну участь у практичному занятті; демонструє глибокі знання, дає повні та детальні відповіді на запитання; бере активну участь у обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні аргументи; здатний публічно представити матеріал
Виконання рефератів за однією із запропонованих тем: доповідь та демонстрація презентації; виконання завдання	0 балів	Не зараховуються реферати (доповіді) та презентації, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет; не виконане завдання
	1 бал	Доповідь виконано самостійно, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки (або вони взагалі відсутні), тема не розкрита, робота не відповідає вимогам; завдання виконано, але тема не розкрита
	2 бали	Доповідь виконано самостійно, оформлення відповідає вимогам із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз містить неточності, але усно здобувач пояснює матеріал впевнено і за допомогою викладача виправляється, змістовний матеріал представлений добре, сформульовані загальні висновки, тема загалом розкрита із незначними прогалинами, інформацію подано з посиланням на джерела, однак вони оформлені із помилками; завдання виконано, але містить неточності, здобувач усно пояснює матеріал впевнено і за допомогою викладача виправляється
	3 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам, опрацьована актуальність теми із зазначенням невирішених раніше аспектів, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач усно та без допомоги викладача пояснює матеріал, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані загальні висновки, тема загалом розкрита; інформація у презентації містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними; завдання виконано, здобувач усно та без допомоги викладача пояснює матеріал, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані загальні висновки, тема загалом розкрита
	4 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно, актуальність теми повністю розкрита; головні проблеми судової риторики розглянуто із порівнянням з попередніми темами; теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач усно пояснює матеріал, наводить недоліки і переваги відповідних джерел права; у висновку сформульовані самостійні висновки, тема загалом розкрита; інформація у презентації містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними; завдання виконано, здобувач усно пояснює матеріал, наводить приклади судових промов; у висновку сформульовані самостійні висновки, тема загалом розкрита

	5 балів	Доповідь та презентація виконані самостійно та оригінально, оформлення відповідає вимогам, актуальність теми повністю розкрита із зазначенням невирішених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт і предмет, гіпотеза власного дослідження, метод відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач вільно презентує матеріал; зміст презентації не перевантажений слайдами з текстовим матеріалом; у висновку сформульовані самостійні ґрунтовні судження; інформація у презентації містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними; завдання виконано, здобувач вільно доповідає відповідно до теми та поставленій задачі, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний
Контрольна робота за змістовними модулями у формі письмової роботи	0 балів	Здобувач не надав відповіді на питання
	1–10 балів	Здобувач надає відповідь дуже поверхнево, не засвоїв матеріал у межах програми навчальної дисципліни, не дає конкретної відповіді на питання, не ознайомлений з методичною і навчальною літературою з дисципліни, не здатний висвітлити поставлене питання. Не володіє базовими категоріями та основними теоретичними поняттями з дисципліни
	11–15 балів	Здобувач надає відповіді на питання, проте із суттєвими неточностями, формулювання нечіткі, більша частина змісту питання залишається нерозкритою, допущені помилки і порушена логіка викладу, що вплинуло на результат та правильність висновків
	16–20 балів	Здобувач допускає деякі неточності, частина питання залишилась нерозкритою, проте принципові моменти запитань були розкриті правильно, є незначні помилки. Здобувач наводить приклади з власної практики, встановлює системні зв'язки між різними питаннями та темами курсу
	21–25 балів	Здобувач точно і повно відповів на запитання, володіє науковою термінологією, наводить приклади з допоміжної літератури та власної практики, демонструє бачення практичного застосування вивченого матеріалу, розуміє не лише базові, але й допоміжні чи проблемні аспекти питання

**Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти за результатами
поточного, періодичного та підсумкового контролю**

Теми практичних занять	Кількість балів за вид роботи	Разом балів
Змістовий модуль 1. Теорія держави і права		
Тема 1 Основи загальної теорії держави	0–5 (опитування) 0–5 (реферат, презентація)	0–10
Тема 2 Основи загальної теорії права	0–5 (опитування) 0–5 (реферат, презентація)	0–10
Контрольна письмова робота за ЗМ 1	0–25	0–25
Змістовий модуль 2. Окремі галузі законодавства		
Тема 3 Основи конституційного права України	0–5 (опитування) 0–5 (реферат, презентація)	0–10
Тема 4 Основи цивільного та сімейного права України	0–5 (опитування) 0–5 (реферат, презентація)	0–10
Тема 5 Основи адміністративного та кримінального права України	0–5 (опитування) 0–5 (реферат, презентація)	0–10
Контрольна письмова робота за ЗМ 2	0–25	0–25
Загалом сума балів		0–100

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Нормативно-правові акти

- Конституція України: Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 06.11.1991 № 1798-XII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
- Житловий Кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 30.06.1983 № 5464-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
- Кодекс законів про працю України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
- Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1–212-24): Кодекс України; Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213–330): Кодекс України; Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-Х.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>
7. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
8. Кримінальний кодекс України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III).
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
9. Сімейний кодекс України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-III). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
10. Земельний кодекс України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
11. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
12. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
13. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
14. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
15. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>
16. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>
17. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Основна література

1. Герц А. А., Кравчук С. Й. Правознавство : навч. посіб. Хмельницький : ХУУП, 2017. 277 с. URL: <http://elar.khmnpu.edu.ua/handle/123456789/5688>
2. Гапотій В. Д., Слишик О. Основи права/ 2-ге вид. із змінами та доп. — Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 882 с.
URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/4592/1/%D0%B2%D1%81%D1%8F%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20->

[%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%281%29.pdf](#)

3. Гринь О. Д., Донченко О. І. Правознавство : навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2016. 206 с.
URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9361/1/donchenko_p_osib.pdf
4. Основи права України: навчальний посібник / За редакцією М. Я. Ващишин / М. Ващишин, Н. Отчак, М. Теличко, С.Холявка. – Львів: Галицька спілка видавців, 2016. – 228 с.
URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/24294/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90.pdf>
5. Правознавство: Підручник для студентів ВНЗ/ Кол. авторів. Черкаси, 2019. 686 с. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/1977/1/pravozn21.04.pdf>

Додаткова література

1. Теорія держави та права:навч.посіб. / за заг. ред.С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
URL:https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf
2. Конституційне право : підручник / за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2019. 484 с.
URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2FMB_Pravo/Konstytutsiine-pravo_pidruchnyk_KhNUVS_2019.pdf
3. Конституційне право України : Підручник. 11-е видання: (присвячене 30-ій річниці заснування юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет») перероблене та доповнене. Ужгород: РІК-У. 2023. 536 с
https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/51772/1/%D0%9A%D0%9F%D0%A3_2023_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA.pdf
4. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
5. Сімейне право України : підручник / С. Б. Булеца, В. В. Заборовський, В. Г. Фази́кош та ін. ; за ред. С. Б. Булеци, В. Г. Фази́коша. К. : Знання, 2015. 375 с.
URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23798/1/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5.pdf>

6. Кіріяк О. В., Пацурківський Ю. П., Гудима-Підвербецька М. М. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1101/1/Civil%27ne_Pravo.pdf
7. Цивільне право (особлива частина) : навч. посібник / за заг. ред. : Н. М. Процьків, В. М. Никифорака. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
URL: <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/788/1/21%20%D0%a6%D0%b8%D0%b2%20%D0%bf%D1%80%20%D0%be%D1%81.%d1%87.%20.pdf>
8. Трудове право України: підручник (за ред. проф. О. М. Ярошенко). Харків: Вид-во 2022. 376 с.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/27/Trudove.pravo.Ukrayiny.26.07.2022.pdf>
9. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник. За заг. ред. Р.С. Мельника. К.: Ваіте, 2014. 376 с.
URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/c/358156.pdf>
10. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19688/1/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D0%90%D0%94%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%95-%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E-%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%908-ilovepdf-compressed-1%20%281%29.pdf>
11. Кримінальне право України: Загальна частина: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів, докторантів, наук.-пед. працівників юрид. фак. закл. вищ. освіти. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Львів, 2019. 666 с.
URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2744>
12. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П., Бабій А. Ю. Чернівці, 2022. 319 с.
URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/18921/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.%20%D0%>

[9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B0%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf?sequen
ce=1&isAllowed=y](https://www.researchgate.net/publication/353111117/figure/fig1/figure-pdf?seqnum=1&isAllowed=y)

Інтернет-ресурси

1. Президент України: <https://www.president.gov.ua/>
2. Єдиний портал органів виконавчої влади України: <http://www.kmu.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Верховної Ради України: <http://www.rada.gov.ua>
4. Офіційний сайт Конституційного Суду України: <https://ccu.gov.ua/index.php>

Навчальне видання

ПРАВОЗНАВСТВО

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 Політологія

Електронне практичне видання

Укладач:

Донченко Олена Іванівна

В авторській редакції

Затвердж. авт. 10.02.2025. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.
Обсяг 1,1 МБ. Зам. № 2919.

Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
вул. Університетська, 12, м. Одеса, 65082, Україна
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua